

Industrie Zuidoost-Brabant in oog van de storm

Nederland wordt hard getroffen door de wereldwijde economische crisis. In 2009 krimpt de economie naar verwachting met 5%. En ook 2010 laat nog een min zien van 0,5%. Vanzelfsprekend blijven de Nederlandse regio's niet onbetuigd. De zuidelijke provincies en in het bijzonder Eindhoven en omgeving worden flink geraakt. De industrie behoort tot de zwaarst getroffen sectoren.

1. De mondiale economie staat zwaar onder druk. Wat zijn de vooruitzichten voor Nederland?

De Nederlandse economie heeft het zwaar te verduren. In het eerste kwartaal kromp de economie met 2,8% ten opzichte van een kwartaal eerder. Dat is meer dan de economie in heel 2008 groeide. De krimp is nog niet voorbij, maar het ergste kwartaal is nu achter de rug. De stemming van consumenten en producenten wordt de laatste maanden ook minder somber. In heel 2009 krimpt de economie naar verwachting met 5%. Volgend jaar treedt herstel op doordat de uitvoer aantrekt en consumenten niet langer hun uitgaven terugschroeven. Vanaf het tweede kwartaal van volgend jaar verwachten wij weer elk kwartaal groei ten opzichte van de voorgaande periode. Wat betreft de economische groei is het grootste deel van de dip voorbij. Dat geldt niet voor de huizenprijzen en de arbeidsmarkt.

Tabel 1 Nederlandse economie in cijfers

	2008	2009	2010
Economische groei (BBP)	2,1%	-5,0%	-0,5%
Particuliere consumptie	1,6%	-3,5%	-0,8%
Overheidsconsumptie	2,1%	2,3%	2,0%
Bedrijfsinvesteringen	6,2%	-16,4%	-10,2%
Uitvoer	2,6%	-12,3%	1,8%
Industriële productie	-0,8%	-11,8%	-0,6%
Werkloosheid*	3,9%	5,5%	9,1%

* percentage van beroepsbevolking.

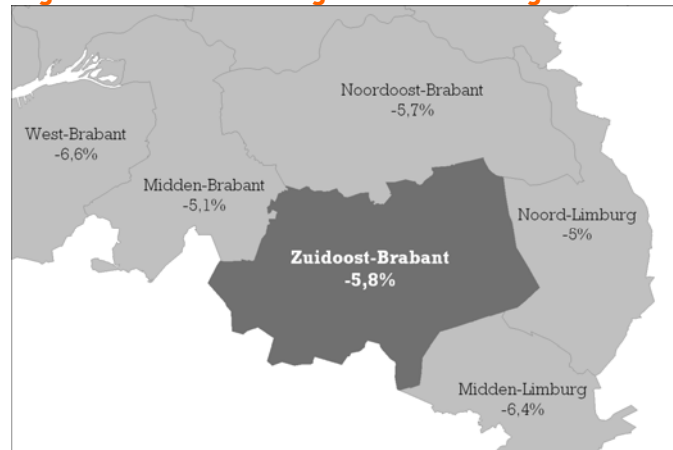
Bron: ING Economisch Bureau

2. Veel bedrijven in de regio hebben met vraaguitval te kampen. Slaat de recessie in Zuidoost-Brabant harder

toe dan in de rest van het land?

Mede door de ruime aanwezigheid van de industrie staat de economie van Zuidoost-Brabant dit jaar nog zwaarder onder druk dan de meeste andere regio's. Als gevolg van verslechterde vooruitzichten kampen bedrijven uit verschillende sectoren met een flinke vraaguitval. De industrie gaat hierin voorop, met de transport in zijn kielzog. Vooralsnog wordt een krimp verondersteld van 5,8% (figuur 1). Dat is bijna 1% meer dan het landelijke gemiddelde en vrijwel gelijk aan de verwachtingen voor Noord-Brabant als geheel.

Figuur 1 Economische groeiervachting in 2009

Bron: ING Economisch Bureau

De verwachting is overigens wel dat de regio als één van de eerste weer uit het dal omhoog zal klimmen. De industrie is een vroegcyclische sector, dat wil zeggen dat industriële bedrijven over het algemeen snel geraakt worden wanneer het economisch slechter gaat. Zeker wanneer deze teruggang in het buitenland wordt ingezet. Het is immers de meest internationale sector van Nederland. Voorop lopen in de teruggang betekent echter ook voorop lopen in het herstel. Dit geldt des te meer voor de internationale en hoogwaardige bedrijven rondom Eindhoven. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld West-Brabant en Zeeland waar veel meer bulkindustrie gevestigd is.

3. De industrie is een belangrijke sector voor de regio. Welke gevolgen ondervindt zij van de malaise?

Voor de Nederlandse industrie is het nog steeds 'alle hens aan dek'. Met name buitenlandse afnemers blijven hun orders tot nu toe naar beneden bijstellen, maar ook de binnenlandse vraag is ingezakt. In veel bedrijven wordt de productie gedeeltelijk stilgelegd. De bezettingsgraad ligt 11% onder het gemiddelde niveau van de laatste jaren. De stilstaande machines en onzekere economische vooruitzichten maken ondernemers huiverig voor grote uitgaven. Met als resultaat dat de bedrijfsinvesteringen zowel dit als volgend jaar fors krimpen. Fabrikanten van transportmiddelen en machines zien dit vertaald in een ongekende vraaguitval. De teruggeschroefde productie van kapitaalgoederen heeft zijn weerslag op producenten van basismaterialen en halffabricaten. Ook fabrikanten van consumentengoederen hebben het eerste kwartaal met een sterke productiekrimp te maken, zei het dat de vraag naar niet-duurzame die in een basisbehoefte voorzien – zoals voedingsmiddelen – veel minder sterk is gedaald. In maart is landelijk een recordaantal van 116 industriële bedrijven failliet verklaard. In vergelijking met andere sectoren slaat de faillissementsgolf in de industrie daarmee onevenredig hard toe. Daarnaast voert Noord-Brabant de lijst aan van provincies met de meeste faillissementen.

Tabel 2 Ramingen volumegroei per sector

	2008	2009	2010
Landbouw	0,6%	-2,1%	-1,3%
Industrie	-1,1%	-11,8%	-0,6%
Bouw	4,8%	-5,7%	-7,8%
Groothandel	2,6%	-6,9%	0,1%
Detailhandel	0,4%	-3,3%	-2,3%
Horeca	-3,7%	-8,0%	-2,0%
Transport & opslag	0,8%	-11,5%	1,0%
Zakelijke dienstverlening	3,0%	-3,5%	1,1%
Overheid	-0,4%	0,2%	0,0%
Zorg	4,3%	3,5%	3,2%
Totaal Nederland	2,1%	-5,0%	-0,5%

Bron: ING Economisch Bureau

4. Is de bodem van het dal voor de industrie in zicht?

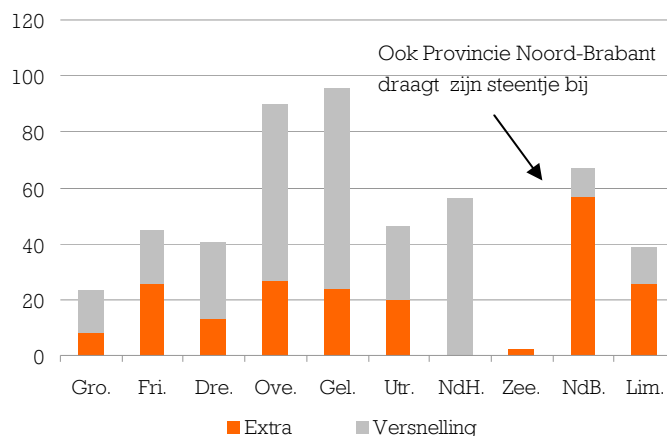
Na een dramatisch eerste kwartaal – waarin de industriële omzet ten opzichte van vorig jaar met bijna 25% is teruggevallen – lijkt de ergste krimp nu achter de rug. Zo klaart de stemming onder producenten iets op, lijkt de wereldhandel de bodem in zicht te hebben en stabiliseren grondstofprijzen. Bovendien is de mondiale verkoop van halfgeleiders twee maanden op rij toegenomen, wat doorgaans een voorbode van herstel is. Deze cijfers steunen ons in de verwachting dat de bodem van de krimp in zicht is. Niettemin laat een terugkeer van groei nog wel even op zich wachten. Afwachtende

producenten en consumenten zullen de weg omhoog bemoeilijken. Orderportefeuilles en voorraadposities wijzen op een verdere terugval van de industriële activiteit voor de komende periode.

5. Overheden hebben actie ondernomen om de gevolgen van de crisis voor de regio te verzachten. Zet dit voldoende zoden aan de dijk?

Om de crisis het hoofd te bieden hebben verschillende overheden besloten om juist nu te investeren. Zo ook de Provincie Noord-Brabant. Onder andere door herstructureringswerken eerder uit te voeren worden oude bedrijfsterreinen toegerust voor de 21ste eeuw. De gemeente Eindhoven draagt eveneens een steentje bij. Zij richt zich met name op de gevolgen van de crisis voor inwoners door bijvoorbeeld een actief arbeidsmarktbeleid waarbij bestrijding van langdurige werkloosheid voorop staat. De Rijksoverheid ten slotte subsidieert vier grote innovatieprojecten in Zuidoost-Nederland. Het gaat onder andere om de verdere ontwikkeling van printtechnologie en chipmachines. Niet alleen grote spelers als ASML, Philips en Océ zullen hiervan de vruchten plukken, ook toeleveranciers en opleidingsinstituten zijn erbij gebaat. Al met al zullen de overheidsinvesteringen niet toereikend zijn om de verwachte teruggang op korte termijn het hoofd te kunnen bieden, maar een stap in de goede richting is het zeker.

Figuur 2 Extra en naar voren gehaalde investeringen door provincies in 2009 en 2010 (in mln euro)

Bron: IPO

6. Vorig jaar waren er nog grote personeelstekorten in de industrie. Betekent dit dat het verlies aan banen in deze sector beperkt blijft?

De gevolgen van de economische recessie op arbeidsmarkt zijn niet gering. Nu al kunnen we bijna dagelijks in de krant lezen dat bedrijven noodgedwongen mensen moeten ontslaan. Daarnaast stijgt het aantal faillissementen fors. Alles bij elkaar verwachten wij dit jaar een verlies van circa 150.000 banen. Daar komen er in 2010 nog eens ruim 200.000 bij. Ontwikkelingen in de arbeidsmarkt worden vooral door eco-

nomische omstandigheden en sectorale eigenschappen bepaald. Zo is de industriële werkgelegenheid in de afgelopen decennia al fors gedaald, ondanks een stijging van het productieniveau. Door verregaande automatisering, digitalisering en robotisering zijn steeds minder handen nodig om meer werk te verzetten. In 2009 en 2010 wordt deze teruggang in het aantal industriële banen versterkt door de economische recessie. In totaal gaan er in de industrie naar schatting 100.000 banen verloren dit en volgend jaar. Om de hardst getroffen bedrijven tegemoet te komen, heeft de overheid de deeltijd WW in het leven geroepen. Hiermee wordt het verlies aan banen beperkt en vertraagd. Toch zal de industrie met het verstrijken van de looptijd niet aan een ontslaggolf kunnen ontkomen, waardoor de totale industriële werkgelegenheid ook volgend jaar nog een klap te verduren krijgt (tabel 3).

Tabel 3 Ramingen werkgelegenheid per sector

Bedrijfstak	Aantal banen*	Ontwikkeling banen	
	2008	2009	2010
Landbouw	280	-0,8%	-0,7%
Industrie	950	-3,6%	-7,5%
Bouw	510	-1,2%	-5,8%
Groothandel	530	-3,0%	-1,7%
Detailhandel	810	-1,0%	-2,5%
Horeca	355	-2,5%	-5,5%
Transport & opslag	390	-3,8%	-1,0%
Zakelijke dienstverlening	2.100	-4,5%	-2,0%
Overheid	970	0,1%	0,0%
Zorg	1.300	1,1%	0,9%
Totaal Nederland	9.200	-1,8%	-2,2%

* Aantal banen van werkzame personen in duizenden

Bron: ING Economisch Bureau

7. Waar zouden ondernemers in deze tijden van crisis extra aandacht aan moeten besteden?

Van belang is om het hoofd boven water te houden en tegelijkertijd voorbereidingen te treffen om te kunnen profiteren van de marktkansen die zich na de crisis aandienen. De volgende onderwerpen vergen daarbij extra aandacht.

Cash is King

Als het economisch minder gaat, heeft dat direct gevolg voor het betalingsgedrag van debiteuren. In de industrie blijken de werkkapitaalkosten momenteel veel sneller toe te nemen dan in andere sectoren. Dit kan nadelig zijn voor de liquiditeitspositie van uw bedrijf. Tijd dus om uw werkkapitaal actief te gaan beheren. Denk daarbij aan snellere facturering, scherpere incassoprocedures en inschakeling van gespecialiseerde partijen. Verder kunt u met debiteurenbevoorschotting liquiditeit vrijspelen.

Regeren is vooruitzien

Juist nu is het zeer belangrijk om te weten wat de gevolgen van verslechterende marktomstandigheden zijn voor uw bedrijf. Door toekomstscenario's uit te werken kunt u beter inschatten wat verschillende ontwikkelingen voor uw bedrijf betekenen. Wat kunt u doen als die ene goede klant vertrekt? Hoe verlicht u dit jaar de effecten en hoe werkt dit in 2010 uit? Maak ook een worst case scenario en inventariseer tijdig de te nemen maatregelen bij de verschillende uitkomsten. Blijf daarnaast innoveren. Kijk of u gebruik kunt maken van de subsidieprogramma's die hiervoor beschikbaar zijn gesteld. Als een deel van de productie stilligt, blijft er vaak meer tijd over om nieuwe wegen in te slaan.

Metten is weten

Industriële ondernemers zijn enthousiast over hun zaak en leggen hart en ziel in het leveren van topkwaliteit. Dan is het jammer als blijkt dat het bedrijfsresultaat steeds verder onder druk komt te staan. Rentabiliteit gaat uiteindelijk boven omzet, wees hiervan bewust en kijk vooruit. Vaak zijn de kosten en opbrengsten per product of dienst wel bekend, maar ontbreekt de overview. Als u beschikt over goede managementinformatie, dan kunt u een verdiepingsslag maken en wordt inzichtelijk hoe u kunt bijsturen. De investering die daarvoor nodig is, betaalt zich zonder twijfel terug. Relevante vragen zijn bijvoorbeeld: hoeveel verdien ik op een bepaalde relatie? Wat is de concentratiegraad van de klantenportefeuille? Wat is de verhouding tussen omzet en kosten en tussen vaste en variabele kosten?

Ken uw klant

Elke ondernemer zal zeggen dat hij zijn opdrachtgevers goed kent. Maar is dat ook echt zo? Industriële ketens worden complexer en contacten vinden vaak uitsluitend nog digitaal of telefonisch plaats. Is uw contactpersoon representatief voor het gehele klantenbestand en hoe komt u achter veranderende behoeftes van uw klant? Het is waardevol om uw kennis op dit punt te vergroten en op die manier mee te denken. Want reken maar: nu het economisch tegenzit, zullen ook opdrachtgevers hun wensen aanpassen.

Niets kalmeert zozeer als een genomen besluit

Ondernemen draait om keuzes maken. Soms ook harde keuzes. Het belangrijkste is de keuze voor het aanbrengen van focus. Succesvolle ondernemers concentreren zich op datgene waar ze goed in zijn of willen worden. Na een proces van wikken en wegen moet u een helder besluit nemen. Neem afscheid van verliesgevendende activiteiten en klanten. Kijk kritisch naar uw prijzen en schakel waar nodig extern advies in. Anderen kunnen u helpen om met een frisse blik naar uw organisatie te kijken. Dit kan een organisatieadviseur zijn, uw accountant of uw bank. Door vroegtijdig in gesprek te gaan, kunnen ze proactief meedenken. Hier komen vaak goede oplossingen uit voort.

**Meer weten?
Kijk op ING.nl
Of bel met**

Edse Dantuma,
sectoreconoom
020 56 39 778

Bert Woltheus,
sectormanager
020 65 23 772

Marcel Beckers,
regiodirecteur Oost-Brabant
040 29 35 357

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichhouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijk zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.

De tekst is afgesloten op 24 juni 2009.

